

Чулкова А. В.<https://orcid.org/0009-0008-3842-0461>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У ЖУРНАЛІСТИЦІ: РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ПРОФЕСІЙНІ БАР'ЄРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Статтю присвячено комплексному аналізу гендерної чутливості в сучасній журналістиці в контексті глобальних трансформацій та воєнних викликів. Розглянуто журналістику як динамічний соціальний інститут, що перебуває у стані переосмислення професійних стандартів, етичних норм та підходів до представництва різних соціальних груп, зокрема жінок. Гендерну рівність та чутливість представлено як ключові показники якості медіаконтенту та відповідальності журналістської професії перед суспільством.

У статті наведено історичний огляд становлення жінок у журналістиці – від періоду майже повної маргіналізації до поступового розширення професійних можливостей у 19-му та 20-му століттях. Проаналізовано внесок перших жінок-журналісток у висвітлення політичних та військових подій, а також вплив світових війн на зміну уявлень про «допустиму» роль жінок у ЗМІ. Особлива увага приділена українському контексту, де розвиток жіночої журналістики був тісно пов'язаний з національним рухом, боротьбою за освіту, культурну автономію та соціальні права, а пізніше – з радянською ідеологічною інструменталізацією ЗМІ.

Значну частину дослідження присвячено сучасному етапу розвитку журналістики. На основі відповідних міжнародних та українських досліджень (GMMP, Reuters Institute, Women in Media) виявлено системні проблеми гендерної нерівності: низьке представництво жінок як експертів, обмежений доступ до керівних посад, гендерний розрив в оплаті праці, тематична сегрегація та феномен «скла». Особливу увагу приділено новим викликам, пов'язаним із цифровим насильством, зокрема, мізогіністичним кампаніям, дінфейкам, доксингу та атакам із використанням штучного інтелекту, які суттєво впливають на професійну безпеку та психологічний стан жінок-журналісток.

В умовах повномасштабної війни в Україні проаналізовано парадоксальну тенденцію збільшення кількісної присутності жінок у редакціях при збереженні гендерної нерівності на рівні власності та стратегічного управління. У статті також розглянуто успішні міжнародні та національні практики впровадження гендерної чутливості в медіа, зокрема, проект BBC «50:50 Equality Project», досвід Starlight Media та інструменти гендерного аудиту. Насамкінець зроблено висновок про необхідність системних інституційних змін, спрямованих на забезпечення гендерної рівності, цифрової безпеки та сталого розвитку журналістики в умовах сучасних викликів.

Ключові слова: гендерна чутливість, журналістика, жінки в медіа, гендерна рівність, професійні бар'єри.

Постановка проблеми. Трансформація сучасного медіапростору висуває нові вимоги до професійних стандартів, серед яких гендерна чутливість та інклюзивність стають визначальними показниками якості контенту. Попри тривалий історичний шлях емансипації, у 2025 році журналістика все ще демонструє ознаки системної нерівності. Проблема полягає у глибокому розриві між кількісною

присутністю жінок у професії та їхнім реальним впливом на стратегічні процеси.

Збереження «скляної стелі» у топменеджменті, нерівність в оплаті праці, стереотипний поділ тем на «чоловічі» (політика, безпека) та «жіночі» (побут, культура), а також виникнення новітніх загроз, як-от ШІ-фасилітоване цифрове насильство, створюють бар'єри для повноцінної само-

реалізації журналісток. В українському контексті ситуація ускладнюється викликами повномасштабної війни, де за умовної «фемінізації» редакцій через мобілізацію чоловіків, жінки стикаються з критичним браком інституційної підтримки та протоколів безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальну базу для розуміння глобальних трендів складають звіти Global Media Monitoring Project (GMMP), дані яких за 2025 рік фіксують повільний прогрес жіночої присутності в новинах (лише 26%). Питання гендерного розриву в керівництві медіабрендів детально аналізує Інститут Ройтерс (Reuters Institute), вказуючи на стагнацію лідерських позицій жінок.

Історичне підґрунтя розвитку жіночого письма в Україні та роль перших альманахів (зокрема «Першого вінка» Н. Кобринської та О. Пчілки) висвітлено у працях дослідників історії української журналістики. Сучасний стан медіасфери в умовах війни відображений у моніторингах «Гендерний профіль українських медіа – 2025», де зафіксовано рекордний показник залученості жінок до професії (57%).

Окрему увагу проблематиці цифрових загроз та онлайн-насилства приділяють організації Women in Media та фахівці з цифрової безпеки, які класифікують такі явища, як доксинг та дідфейк-порнографія, як інструменти тиску на медійницю.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження еволюції та сучасного стану гендерної рівності в журналістиці через призму історичного поступу, глобальних статистичних показників та специфічних викликів українського медіаринку в умовах війни.

Для досягнення мети поставлено такі завдання, як проаналізувати історичні етапи входження жінок у журналістику, виявити ключові бар'єри (економічні, структурні, тематичні), що перешкоджають гендерному паритету в сучасних світових медіа за даними 2025 року, дослідити особливості «воєнної фемінізації» українських медіа та проаналізувати нові безпекові ризики, зокрема цифрові атаки та онлайн-мізоґінію, оцінити ефективність наявних інструментів забезпечення рівності та сформулювати рекомендації для подальшого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу. Сучасна журналістика перебуває на етапі переосмислення власних канонів та правил, що формувались протягом багатьох років. Зокрема це стосується професійних стандартів та етичних норм, де гендерна чутливість та рівність стає невід'ємною частиною

професійної діяльності і є ключовим показником якісної журналістики. Сьогодні питання переосмислення місця жінок в медіа стоїть особливо гостро. Це пов'язує з різноманітними процесами, що відбуваються у світі – від стрімкого розвитку штучного інтелекту до масштабних збройних конфліктів, які відбуваються не лише в Україні, але й в інших країнах. Тому, досліджуючи питання гендерної рівності в медіа, варто приділити увагу історичному поступу жіноцтва в журналістиці, оцінити сучасний стан та виявити приховані механізми дискримінації, що досі присутні навіть у найрозвиненіших медіаіндустріях світу. Важливо, також, звернути увагу на український кейс, де жінки-журналістки намагають боротись за своє право на роботу в індустрії в період повномасштабної війни.

Шлях жінок до рівності в усіх сферах життя, зокрема до повноцінної участі у журналістських процесах, був тривалим. До середини XIX століття журналістика вважалась виключно чоловічою сферою діяльності, де жінкам було місце лише в ролі дописувачок нарисів або колонок про теми, що були пов'язані з побутовими справами та доглядом за собою. Але, не зважаючи на це, в цей період з'являються перші жінки, що вирішили йти проти системи.

В цьому контексті варто сказати про американських журналісток Джейн Казно, яка писала про мексикансько-американський конфлікт у 1864 році, та Маргарет Фуллер, яка працювала кореспонденткою під час Першої італійської війни за незалежність 1848–1849 років. Вони продемонстрували, що жінки здатні працювати в сфері журналістики і можуть висвітлювати політичні та воєнні події [17].

На перетині XIX та XX століть доступ жінок до вищої освіти дозволив їм більше входити в журналістський світ. Однак обмеження та стереотипи все ж були присутні: жінок-репортерок обмежували темами, що були пов'язані з побутом, доглядом за дітьми, кулінарією чи модою. Прагнення змінити таке ставлення призвело до формування перших жіночих журналістських професійних об'єднань [14].

У 1919 році у Вашингтоні виник Жіночий національний прес-клуб. Важливою фігурою в цей час була Елеонора Рузвельт, яка проводила щотижневі прес-конференції виключно для жінок, чим змусила медіавласників наймати на роботу жінок-журналісток [14].

Перша світова війна стала новим етапом у розвитку жінок в журналістиці. В цей період стало

зрозуміло, що жінки здатні писати про серйозні речі та перебувати в епіцентрі конфліктів, не зважаючи на те, що більшість з них постійно стикалися з обмеженнями в процесах отримання акредитації [17].

Однією з тих, хто були офіційно акредитованими журналістками, що постійно писали про передову та руйнівні впливи війни на солдат та навколишнє середовище, була Аліса Шалек. Інші журналістки, наприклад, Мері Бойл О'Райлі, проникли в зону бойових дій під виглядом медичних сестер або, навіть, чоловіків, щоб зібрати необхідну інформацію та донести правду до своїх читачів [18].

Друга світлова війна мала значний прогрес в акредитації жінок-репортерок на передову: майже 120 жінок отримали офіційний дозвіл роботи на фронті від США [13].

Маргарет Бурк-Вайт увійшла в історію як перша жінка-фотокореспондентка журналу «Life» та перша американська кореспондентка, яка документувала процес визволення нацистських таборів смерті [13].

Терез Бонні своїми фотографіями безпритульних дітей війни привернула увагу мільйонів людей у всьому світі до цієї проблеми та згодом мала безпосередній вплив на створення ЮНІСЕФ [13].

Також, післявоєнний період ознаменувався діяльністю Еліс Еллісон Данніган, яка стала першою акредитованою афроамериканською журналістською в Білому домі [13].

Щодо України, то в нашій країні становлення жінок в журналістиці невід'ємно пов'язане з боротьбою за національну ідентичність та соціальні права. Однією з ключових подій вважається вихід першого альманаху української жіночої літератури «Перший вінок» у Львові у 1887 році. Його поява стала результатом важкої праці Наталії Кобринської та Олени Пчілки, які були не лише редакторками, але й видавницями, отримавши фінансову підтримку від небайдужих меценатів, зокрема від Івана Франка [1].

Альманах «Перший вінок» об'єднав 17 письменниць і став платформою для розвитку «жіночого письма», що виходило за межі тодішніх традиційних уявлень про роль жінки в суспільстві. Зокрема, Наталія Кобринська використовувала цю можливість для адвокації вищої освіти для жінок, організовуючи акції збору підписів з петиціями та пропозиціями до влади. А Ольга Кобилянська у своїх виступах в Чернівцях 1894 року сформувала концепцію жіночого руху як боротьби за людські права та гідність, що й стало потужним

підґрунтям для розвитку майбутньої української жіночої журналістики [1].

Цей процес був зупинений радянською владою, де жіноча журналістика була інструменталізована державною ідеологією, і лише зі здобуттям Україною незалежності почала повертатись до стандартів незалежного критичного аналізу [2].

Щодо сучасного етапу та присутності жінок в журналістиці, то результати моніторингу 2025 року показують, що не зважаючи на розвиток суспільства та технологічний прогрес, жінки певною мірою залишаються «невидимими» у глобальному медіапросторі.

Відповідно до даних Global Media Monitoring Project (GMMP) 2025, жінки становлять лише 26% від загальної кількості осіб, що працюють на телебаченні, радіо та в друкованих ЗМІ. Цей показник демонструє зростання лише на 9% залучення жінок до медіасфери за останні три десятиліття [20].

Однією з найбільш помітних та тривожних тенденцій є те, що жінки вдвічі рідше виступають в ролі експерток порівняно з чоловіками. Найчастіше вони з'являються в новинах у ролі очевидців або пересічних громадян, що діляться особистим досвідом та тим, що могли побачити. Тоді як чоловіки домінують в ролях авторитетних коментаторів, науковців, політиків, знавців. Окрім цього, теми, що пов'язані з правами жінок, гендерною нерівністю, дискримінацією чи гендерно зумовленим насильством, складають лише 2% із загального об'єму новин, що свідчить про однобоке ставлення до висвітлення новин та мала зосередженість на вирішенні важливих соціальних проблем [20].

Глобальний аналіз лідерства в медіа від Інституту Ройтерс 2025 року показав, що лише 27% топ-редакторів у 240 провідних медіабрендах – це жінки. Цей показник зріс на 3% порівняно з 2024 роком, проте він залишається вкрай низьким. У 9 з 112 досліджених ринків відсоток жінок у вищому керівництві суттєво нижчий за частку жінок, які працюють у журналістиці загалом [12].

Говорячи про професійні бар'єри та економічну нерівність, варто зауважити, що сучасні журналістки стикаються з комплексом перепон, що часто описують метафорами «скляної стелі» та «невидимих стін». «Скляна стеля» блокує шлях до вищих керівних посад, а «невидимі стіни» обмежують переміщення між різними тематичними напрямками, блокуючи розвиток та здатність вдосконалювати навички в різних сферах [12].

Дослідження Women in Media 2025 року показало, що 59% жінок, які працюють у медіа, відчують незадоволення або невизначеність щодо власного кар'єрного прогресу, що є найвищим показником за останні чотири роки [11].

Розрив в оплаті праці має тенденцію до збільшення. Так у 2024 році було зафіксовано зростання заробітної плати у чоловіків на 3,7%, тоді як оплата праці жінок залишилась майже незмінною. У журналістській сфері цей розрив найбільш відчутний у видавничій справі (16,4%) та на телебаченні й радіомовленні (11,8%). Окрім розриву в заробітній платі, жінки скаржаться на брак гнучкості графіків та підтримки з питань догляду за дітьми (19%) [11].

Щодо розподілу тем, то жінки частіше працюють з «м'якими» темами, а саме культура, спосіб життя, освіта, догляд за собою та іншими, тоді як теми політики, фінансів, конфліктів та національної безпеки залишаються прерогативою для чоловіків.

Але навіть, коли жінки отримують можливість висвітлювати «важкі» новини, вони змушені долати патріархальні упередження і стереотипи з боку респондентів та джерел інформації, які часто відмовляються давати коментар з тем, що на їхню думку вважається «не жіночою сферою діяльності».

Щодо ситуації в Україні, то повномасштабна війна призвела до парадоксальної динаміки гендерної репрезентації. У зв'язку з мобілізацією чоловіків на фронт багато редакцій очолили жінки, що призвело до певної «фемінізації». Згідно з дослідженням «Гендерний профіль українських медіа – 2025», жінки становлять 57% усіх представників редакцій, що сталося вперше за всю історію української журналістики. Зараз жінки переважають серед всіх професійних категорій сфери. Проте, власниками медіа у 38% все ж є чоловіки [4].

Війна змусила жінок-медійниць брати на себе ролі, що у суспільстві вважаються традиційно «чоловічими», наприклад, висвітлення подій в зонах бойових дій з важким обладнанням та спорядженням. Кількість жінок у Збройних Силах України перевищила 67 000 осіб, з яких 5000 перебувають безпосередньо на фронті. Це поступово змінює ставлення суспільства до ролі жінки та змінює її образ з «жертви» на «захисницю» [4].

Проте, проблема підтримки гендерної рівності на інституційному рівні залишається. Лише 12% медіа в Україні мають розроблені та впроваджені політики підтримки жінок, а 17% впровадили

протоколи щодо захисту та протидії сексуальному насильству. Ситуація також ускладнюється «гендерною сліпотою», коли багато редакцій не визнають і не бачать несправедливості та стверджують про відсутність гендерної дискримінації [4].

У контексті дослідження варто також згадати про безпекові виклики. Одним із найбільших бар'єрів в професійному розвитку жінок у 2025 році стало цифрове насильство. Дослідження показують, що близько 80% журналісток в Україні стикалися з онлайн-атаками. Ці атаки мають сексуальний підтекст або спрямовані на дискредитацію професійності та репутації через гендерні стереотипи [16].

Ось декілька видів цифрових загроз, з якими найчастіше стикають журналістки:

- діпфейк-порнографія: 98% усіх діпфейк-відео, що є в мережі, є порнографічними і 99% їхніх жертв – жінки. Ця технологія стає інструментом шантажу та приниження;

- доксинг та переслідування: оприлюднення особистої інформації журналісток, які проводять розслідування, що призводить до фізичної небезпеки офлайн;

- мізогінні кампанії: системне використання термінів та фраз, що дискредитують журналісток, наприклад, «медіахвойда»;

- ШІ-фасилітоване насильство: використання алгоритмів для автоматизації цькування та розповсюдження неправдивою інформації про особу, щоб зруйнувати репутацію чи показати неправильному світлі [16].

Наслідки таких атак є жахливими: 41% жінок повідомляють про погіршення психологічного стану, а значна частина журналісток в подальшому вдається до самоцензури у «важких» темах, щоб не натрапляти на нову хвилю хейту та негативу [16].

російська пропаганда активно використовує методи цифрового цькування проти українських журналісток, намагаючись показати їх «некомпетентними» або «запроданками Заходу», щоб дискредитувати в очах населення своєї країни.

Враховуючи всі ці кейси, можна дійти висновку, що світ потребує впровадження стандартів гендерної чутливості і розробки системних інструментів для цього.

Проект BBC «50:50 Equality Project» [9] став прикладом трансформації. Методологія проекту ґрунтується на таких принципах, як:

- збір даних для стимулювання змін;
- вимірювання того, що може піддаватись контролю;

– ніколи не жертвувати якістю (вибір найкращих експертів серед обох статей) [9].

Результативність методології цього проекту підтверджується тим, що 70% команд досягли паритету уже через декілька проведених моніторингів, що безпосередньо вплинуло на аудиторію, адже 80% молодих жінок в Британії розповіли, що довіряють матеріалу більше, коли в ньому рівноцінно представлені голоси обох статей.

В Україні прикладом подібних змін є «Starlight Media» – компанія, яка першою стала впроваджувати стратегію різноманіття та інклюзивності, підписавши Women’s Empowerment Principles. За три роки рівень гендерної рівності в компанії зріс з 11% до 72%. Ключовими елементами стали програми корпоративного батьківства, навчання та курси з недискримінації й рівності та активна боротьба зі стереотипами в ефірі телеканалів «СТБ», «ICTV», «Новий канал» [21].

Ще одним критично важливим елементом став гендерний аудит. У 2025 році в Україні було представлено «Дорожню карту гендерного аудиту», яка допомогла державі та компаніям виявляти приховані розриви в оплаті праці та можливостях для жінок. Проведення аудиту дозволяє вивчити не лише статистичну інформацію, але й дослідити культуру роботи організації

загалом, що допомагає створити безпечне середовище для розвитку та роботи як чоловіків, так і жінок [21].

Висновки. Аналіз гендерної рівності в сучасні журналістиці демонструє складну картину: попри великий відсоток присутності жінок в редакція, в порівнянні з історичним минулим, картина нерівності залишається невтішною. Глобальна стагнація презентації жінок в новинах (26%) свідчить про потребу в масштабному переформатуванні та перегляду редакційних стратегій роботи з інформацією. Професійні бар’єри змістились від тотальних заборон до витончених економічних та цифрових бар’єрів, що не дозволяють жінкам розвиватись в кар’єрі на рівні з чоловіками.

Для українського медіапростору критичним є перетворення кількісної переваги жінок у якісний вплив на рівні власності та стратегічного управління. Воєнний досвід українських журналісток доводить їхню професійну компетентність роботи у надскладних умовах, що має стати основою до змін в медіасфері та подолання стереотипів на всіх рівнях. Інституалізація гендерних аудитів та впровадження протоколів цифрової безпеки є важливою умовою для збереження свободи слова, гендерної рівності та професійних стандартів у найближчі десятиліття.

Список літератури:

1. Валерія Шебела. Жіночий альманах «Перший вінок» ревідають в Україні вперше за 137 років: чому він історично важливий. URL: <https://lnk.ua/aVpRBD54D>.
2. Вероніка Пугач. Націоналістичні мотиви в ранніх українських феміністок. URL: <https://lnk.ua/94yQWaz4M>
3. Гендерний профіль українських медіа: підсумки 2025 року URL: <https://wim.org.ua/materials/gender-media-profile-2025/>.
4. Жінки вперше лідирують у всіх професійних напрямках медіа – результати дослідження. URL: <https://lnk.ua/dNYanLINM>.
5. 50:50 The Equality Project”. URL: <https://sdgs.un.org/partnerships/5050-equality-project>.
6. A Study “Gender Balance in Decision-Making in Ukraine’s Media Organizations”. URL: <https://lnk.ua/aVpRBrW4D>.
7. Adrienne Saplagio. Women in Media Report 2025 highlights deepening industry challenges. URL: <https://lnk.ua/J4PbEwpVz>.
8. Dr Amy Ross Arguedas, Mitali Mukherjee, Prof. Rasmus Kleis Nielsen. Women and leadership in the news media 2025: Evidence from 12 markets. URL: <https://lnk.ua/LVbrv8PVy>.
9. Female Journalists of World War II. URL: <https://www.journalisminaction.org/case/wwii-female-journalists>.
10. Gerald Gilmore. Women Journalists Came of Age Covering World War II. URL: <https://lnk.ua/k4xJbd8Vy>.
11. Half the world, only a quarter of the news: Women appear or are heard in just 26 per cent of all broadcast, radio and print clips. URL: <https://lnk.ua/J4ZRLKw4E>.
12. HER VOICE, THEIR TARGET: Gendered Online Violence Against Ukrainian Women Journalists. URL: <https://lnk.ua/AVMlygxeo>.
13. Stephanie Seul Women War Reporters. URL: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women-war-reporters/>.
14. The First Female War Correspondents. URL: <https://www.oeaw.ac.at/en/cmc/research/completed-projects/the-first-female-war-correspondents>.

15. The 2021 Impact Report for the 50:50 Equality Project highlights significant progress in gender representation across BBC content. URL: <https://www.scribd.com/document/952383791/50-50-impact-report-2021>.

16. The 2025 GMMP. URL: <https://whomakesthenews.org/wp-content/uploads/2025/12/GMMP2025-GlobalReport.pdf>.

17. Ukraine 2024-2025 publications for Gender Equality Library. URL: https://www.mev.gov.ua/sites/default/files/2025-08/zbir-gendernikh-aspektiv-_lipen-2025.pdf.

Chulkova A. V. GENDER SENSITIVITY IN JOURNALISM: REPRESENTATION AND PROFESSIONAL BARRIERS IN THE CONTEXT OF GLOBAL TRANSFORMATIONS AND WARTIME CHALLENGES

The article is devoted to a comprehensive analysis of gender sensitivity in contemporary journalism in the context of global transformations and wartime challenges. Journalism is examined as a dynamic social institution undergoing a process of rethinking professional standards, ethical norms, and approaches to representing various social groups, particularly women. Gender equality and sensitivity are presented as key indicators of media content quality and of the journalistic profession's responsibility to society.

The article provides a historical overview of the formation of women's roles in journalism—from a period of near-total marginalization to the gradual expansion of professional opportunities in the 19th and 20th centuries. It analyzes the contributions of early women journalists to the coverage of political and military events, as well as the impact of world wars on changing perceptions of the “acceptable” role of women in the media. Particular attention is paid to the Ukrainian context, where the development of women's journalism was closely linked to the national movement, the struggle for education, cultural autonomy, and social rights, and later to the Soviet ideological instrumentalization of the media.

A significant part of the study focuses on the current stage of journalistic development. Based on relevant international and Ukrainian research (GMMP, the Reuters Institute, Women in Media), the article identifies systemic problems of gender inequality, including the low representation of women as experts, limited access to leadership positions, the gender pay gap, thematic segregation, and the phenomenon of the “glass ceiling.” Special attention is given to new challenges related to digital violence, including misogynistic campaigns, deepfakes, doxxing, and attacks using artificial intelligence, which significantly affect the professional safety and psychological well-being of women journalists.

In the context of the full-scale war in Ukraine, the article analyzes the paradoxical trend of an increased numerical presence of women in newsrooms alongside the persistence of gender inequality at the levels of ownership and strategic management. The article also examines successful international and national practices for implementing gender sensitivity in the media, including the BBC's “50:50 Equality Project,” the experience of Starlight Media, and gender audit tools. The study concludes by emphasizing the need for systemic institutional changes aimed at ensuring gender equality, digital security, and the sustainable development of journalism in the face of contemporary challenges.

Keywords: gender sensitivity, journalism, women in media, gender equality, professional barriers.

Дата першого надходження статті до видання: 26.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026